

УДК 378.013.42-051:373.3.011.3-052-056.45](045)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО ПРОЦЕСУ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ
ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Вєтрова О. Д.

У статті розглядаються окремі аспекти забезпечення готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку, які задекларовані Державним галузевим стандартом підготовки фахівця з соціальної педагогіки та його освітньо-кваліфікаційною характеристикою. На основі аналізу наукових праць проаналізовано зміст поняття "готовність", а також визначено структурні компоненти готовності до професійної діяльності.

Ключові слова: готовність, професійна готовність, компоненти готовності, соціальний педагог, взаємодія сім'ї і школи.

В статье рассматриваются отдельные аспекты обеспечения готовности будущих социальных педагогов к процессу взаимодействия семьи и школы в работе с одаренными детьми младшего школьного возраста, которые задекларированы Государственным отраслевым стандартом подготовки специалиста по социальной педагогике и его образовательно-квалификационной характеристикой. На основе анализа научных трудов проанализировано содержание понятия "готовность", а также определены структурные компоненты готовности к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: готовность, профессиональная готовность, компоненты готовности, социальный педагог, взаимодействие семьи и школы.

The article considers some aspects of preparing future social teachers for family-school interaction in the work with gifted children in primary school according to the State Standard for training and qualifications in social pedagogy. Based on an analysis of the scientific works, the content of "readiness" is analyzed and structural components of readiness for professional activities are defined.

Key words: readiness, professional readiness, components of readiness, social teacher, family-school interaction.

Постановка проблеми. Здатність до збереження і примноження інтелектуального потенціалу є визначальним чинником розвитку суспільства в умовах глобалізації та інформатизації ХХІ століття. Тому одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні має бути постійна підтримка обдарованих дітей та молоді.

Досвід та успіхи розвинених країн світу в галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання і виховання з метою створення умов для обдарованої молоді вільно проявляти свої здібності, розвиватися відповідно до своїх нахилів та соціалізуватись.

Відповідно до цього актуальним стає питання підготовки кваліфікованих фахівців, здатних допомогти обдарованій особистості у її становленні, розвитку та самореалізації. Тому важливою є проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до забезпечення процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку для допомоги у вирішенні їх проблем, оперативному реагуванні на запити клієнтів та підвищенні своєї кваліфікації в умовах швидких соціально-економічних змін.

Однак під час формування готовності до професійної діяльності, яка реалізується в межах традиційної системи навчання, майже не проводиться підготовка майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах розвитку системи освіти і виховання молодого покоління здійснення соціально-педагогічної роботи з обдарованими учнями є нагальною проблемою, аналіз і розв'язання якої спонукали дослідників до переосмислення проблем обдарованості, зокрема: розвитку інтелектуального і творчого потенціалу особистості (Д. Богоявленська, В. Дружинін, Н. Кічук, О. Кульчицька, С. Максименко, О. Матюшкін, В. Моляко, М. Поташник, С. Сисоева та інші); особливостей соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (М. Барахтян, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, Г. Лактіонова, В. Оржехівська, С. Толстоухова, І. Трубавіна, Л. Штефан та інші); проблеми взаємодії школи та родини, основи створення цілісного виховного простору (І. Бех, Є. Голобородько, О. Захаренко, Л. Кацинська, О. Киричук, О. Кузьменко, П. Кононенко, О. Сухомлинська, П. Щербань). У розробку концепції професійної освіти педагогічних працівників у вищій школі, зокрема соціального педагога, покладено дослідження В. Андрущенко, Є. Клімова, І. Зязюна, І. Козубовської, О. Лебєдєва, М. Лукашевича, С. Сисоевої. Система підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери знайшла відображення у наукових пошуках І. Євтуха, Ю. Галагузової, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, І. Миговича, С. Харченка та інших. Розширенню знань професіоналізації підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ сприяють праці В. Бочарової, А. Мудрика, В. Сластьоніна, Б. Шапіро.

Проте недостатньо дослідженою залишається проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в навчальних закладах, що і спонукало нас до більш детального розгляду даного питання.

Тому метою нашої статті є дослідження ключових аспектів забезпечення готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в умовах ВНЗ.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку – це багатогранний взаємообумовлений навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння професійно-важливими знаннями та уміннями щодо організації і забезпечення процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та на розвиток важливих професійних і особистісних якостей.

Результатом підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ є їх готовність до забезпечення ефективної взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку у професійній соціально-педагогічній діяльності.

У психолого-педагогічній літературі немає однозначного трактування поняття "готовність".

Так, формування готовності майбутніх фахівців до діяльності Л. Соколовська розглядає як внутрішньо необхідний рух від початкового рівня готовності майбутнього фахівця до більш високого відповідно до етапів становлення професійного досвіду, його акумуляції та узагальнення; ним також є цілеспрямований процес зміни внутрішньої структури професійної готовності та зовнішніх форм її прояву під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

У своїх дослідженнях А. Пуні визначає готовність як "один з психічних станів" особистості, у якому активізуються певні особистісні характеристики, завдяки яким розгортається динаміка психічних процесів.

Розглядаючи готовність студентів до розвитку творчих здібностей школярів, І. Брякова характеризує її як складне цілісне утворення, основою якого є розуміння студентами значущості, знання психолого-педагогічних механізмів стимулювання розвитку творчих здібностей учнів, знання конкретних методик із цієї проблеми, досвід їх використання, уміння проаналізувати отримані результати.

Серед психолого-педагогічних досліджень варто виокремити особистісний підхід до розуміння поняття "готовність", який запропонований у працях Б. Ананьєва, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, А. Ліненко, В. Сластьоніна та ін.

В. Сластьонін визначає готовність до діяльності як здатність особистості до впевнено виконуваної й ефективної професійної діяльності, яка містить у собі різного роду настанови на усвідомлення завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних засобів діяльності, оцінку своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату. У структурі готовності науковець виділяє психічний, науково-теоретичний і практичний компоненти [8].

У дослідженнях М. Дьяченко і Л. Кандибович готовність розглядається як налаштування на виконання діяльності, яке обумовлюється мотивами й позитивним ставленням до цієї діяльності, тобто цілеспрямований прояв особистості, що містить у собі її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, налаштування на певну поведінку [4, с. 335–337].

Як зазначає О. Ноговіцина, готовність до професійної діяльності формується завдяки впливу на свідомість, почуття і поведінку майбутнього фахівця, стійкому внутрішньому переконанню щодо значущості самонавчання, що виступає як сукупність взаємодії та взаємопроникнення когнітивного, ціннісно-мотиваційного, рефлексивного та технологічного компонентів.

В окремих дослідженнях готовність розкривається як інтегративне особистісне утворення, яке охоплює професійну спрямованість, професійно значущі якості, знання та уміння; у ній виділяються когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий і практичний компоненти; виокремлюються репродуктивний, реконструктивний, реконструктивно-творчий рівні готовності до діяльності.

У своїх наукових пошуках дослідники зазначають, що готовність до педагогічної діяльності є важливою характерною ознакою професіоналізму сучасного педагога і тлумачать її як складне особистісне утворення, що поєднує стійку мотивацію до діяльності, знання теоретичних основ педагогічної діяльності, емоційно-психологічну підготовку і творчі здібності, які сприяють ефективній педагогічній діяльності та нестандартному вирішенню професійних проблем.

Але, незважаючи на різні визначення сучасного поняття і підходів до розуміння його сутності, більшість науковців визначають готовність як комплексне явище з багатоконпонентною структурою, важливими ознаками якого є позитивне ставлення, підготовка до діяльності та усвідомлення її мотивів.

Узагальнення проаналізованих підходів до визначення сутності поняття “готовність майбутнього соціального педагога до процесу взаємодії сім’ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку” дозволяє нам розуміти його в контексті професійної готовності. Отже, зазначена готовність є необхідною складовою майбутньої професійної діяльності.

Аналіз наукових поглядів на означену проблему дозволяє стверджувати, що професійна готовність здебільшого розглядається як взаємодія таких компонентів: теоретичного – рівень засвоєння матеріалу, передбаченого навчальними програмами (обсяг, міцність, глибина знань), інтелектуальна включеність у навчально-професійну діяльність, усвідомленість (самостійність) суджень, доказовість положень; практичного – рівень практичних умінь, які дозволяють стверджувати ситуаційні (професійні) завдання, обсяг мобілізаційних, орієнтаційних, операціональних умінь (гностичних, прогностичних, конструктивно-моделюючих, комунікативних, організаторських); психологічного – рівень особистісного саморозвитку, рефлексивність, мотивація на досягнення успіху, емоційна стійкість і соціальна зрілість.

У дослідженні К. Дурай-Новікової професійна готовність розглядається як активно-дієвий стан особистості, що забезпечує швидку адаптацію й використання в процесі практичної роботи набутих у навчальному закладі знань і вмінь. Визначаючи структуру професійної готовності, дослідниця виділяє в ній п’ять компонентів: 1) мотиваційний (професійно значущі потреби, інтереси й мотиви педагогічної діяльності); 2) орієнтаційно-пізнавально-оцінний (знання змісту професії, вимог професійних ролей, способів розв’язання професійно-педагогічних завдань); 3) емоційно-вольовий (відчуття відповідальності за результати педагогічної діяльності, самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання професійних обов’язків педагога); 4) операційно-дієвий (мобілізація й актуалізація професійних знань, умінь і навичок та професійно значущих якостей особистості, адаптація до вимог професійних ролей і до умов педагогічної діяльності); 5) установочно-поведінковий (налаштованість на сумлінну роботу) [2].

Розглядаючи структуру психологічної готовності до професійної діяльності, в ній можна виділити такі компоненти: позитивне ставлення до того чи іншого виду діяльності, професії; професійні риси характеру, адекватні вимогам діяльності; необхідні знання, уміння, навички; стійкі професійно важливі особливості сприймання, уваги, мислення, емоційних та вольових процесів; наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психічних станів зацікавленості, зосередженості, хорошого психічного самопочуття та ін. [5].

Під час формування готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку важливу роль відіграють як зовнішні, так внутрішні чинники, в яких відбувається діяльність студентів: "Зміст завдань, їх складність, новизна, творчий характер, обстановка, в якій відбувається діяльність, наприклад, поведінка оточення; особливості стимулювання діяльності та результатів; мотивація, спрямованість до досягнення того чи іншого результату; визначення можливості його досягнення; самооцінка власної підготовленості; вміння контролювати та регулювати рівень свого стану готовності; вміння самостійно налаштовуватись, проявляти активність у досягненні мети" [1].

Підготовка соціального педагога у ВНЗ до майбутньої професійної діяльності є одним із важливих етапів процесу професіоналізації, що є "цілісним неперервним процесом становлення особистості спеціаліста, який починається з моменту вибору професії з урахуванням своїх інтересів, можливостей і здібностей, триває протягом усього професійного життя (збагачення досвідом, розвиток особистості засобами професійної діяльності) і завершується при припиненні професійної діяльності" [7, с. 81].

Під професійною підготовкою соціального педагога Л. Міщик розуміє процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на усіх рівнях управління [6].

А. Капська визначає професійну підготовку соціального педагога як сукупність загальних та спеціальних знань і умінь, які забезпечують можливість його роботи за спеціальністю. Вони набуваються в процесі теоретичного і практичного навчання у вищих навчальних закладах [5, с. 5–12].

С. Харченко розглядає підготовку студентів до соціально-педагогічної діяльності не лише як процес, а й як педагогічну систему, що є сукупністю взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого і цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього соціального педагога з визначеним набором моральних якостей (зокрема, демократизму, соціальної активності й емпатії), сукупністю знань, умінь, навичок, професійною спрямованістю на соціально-педагогічну діяльність, прагненням до самопізнання, саморозвитку і творчого пошуку [10, с. 18].

Серед основних завдань педагогічної системи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності О. Тютюнник виділяє: оволодіння системою знань про людину, соціальні відносини, проблеми, способи діяльності, засвоєння яких озброює студента правильним методологічним підходом до пізнавальної і практичної соціально-педагогічної діяльності; набуття необхідних загальнопедагогічних, соціально-педагогічних, психологічних знань, що відображають основні компоненти діяльності фахівців соціальної сфери, і умінь їх раціонально використовувати у практичній діяльності; формування навичок науково-пошукової і науково-дослідної діяльності; оволодіння студентами широким арсеналом умінь, функцій соціально-педагогічної діяльності, здатністю узагальнювати й упроваджувати передовий педагогічний досвід у практику соціально-педагогічної діяльності; розвиток морально-вольових і професійних якостей особистості, компонентів свідомості, морально-етичних орієнтирів, відповідно до вимог, які висуває реальна практика і суспільство в цілому до спеціаліста соціальної сфери; формування творчої особистості (розвиток креативності, мотивації на інноваційний пошук, набуття досвіду творчої роботи); розвиток ціннісно-мотиваційного компонента, що передбачає формування в особистості переконань, ідеалів, установок, системи професійних цінностей; спрямованість майбутнього спеціаліста на соціально-педагогічну діяльність [9, с. 99].

Висновки. Осмислення поданих вище підходів до структурування готовності майбутнього соціального педагога до виконання окремих функцій професійної діяльності дало змогу визначити спільні і відмінні погляди вчених на структуру цього феномена. Спільним є те, що більшість дослідників, по-різному називаючи той чи інший компонент готовності, виокремлюють такі його складники: знання, або теоретичний компонент; ставлення, або психологічний компонент готовності; уміння, або практичний компонент готовності. Відмінності, передусім, полягають у визначенні кількості компонентів готовності до майбутньої професійної діяльності, що пояснюється теоретичними позиціями науковців або предметом їхнього дослідження.

Таким чином, узагальнення різних поглядів сформували такі структурні компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку: мотиваційно-цільовий, когнітивний, діяльнісний.

Література

1. Винская Л. В. Формирование готовности студентов народного хорового профиля к педагогическому руководству музыкальным восприятием детей : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Винская Л. В. – Краснодар, 2006. – 195 с.
2. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Дурай-Новакова К. М. – М., 1983. – 32 с.
3. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 173 с.
4. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пос. для вузов / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – 2-е изд. перераб. и доп. – Минск : Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
5. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / А. Й. Капська // Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів: теорія, практика, програми / за заг. ред. А. Й. Капської. – К., 1998. – С. 5–12.
6. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 / Міщик Людмила Іванівна. – Запоріжжя, 1997.
7. Полисадова М. Н. Подготовка будущего социального педагога к деятельности по профилактике наркомании среди трудновоспитуемых подростков : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Полисадова Мария Николаевна. – М., 2004. – 202 с.
8. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1981. – № 4. – С. 76–84.
9. Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : монографія / О. В. Тютюнник. – Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2014. – 350 с.
10. Харченко С. Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности / С. Я. Харченко ; Луганский гос. пед. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – Луганск : Альма-Матер, 1999. – 138 с.